

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**КОЛОМІЄЦЬ ЯНА ЛЕОНІДІВНА**

УДК 349.42

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБМЕЖЕНЬ  
У ЗДІЙСНЕННІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ  
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ**

12.00.06 – земельне право; аграрне право;  
екологічне право; природоресурсне право

**АВТОРЕФЕРАТ**  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата юридичних наук

**Харків – 2015**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

### **Науковий керівник:**

кандидат юридичних наук, доцент **Туєва Оксана Миколаївна**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, доцент кафедри земельного та аграрного права.

### **Офіційні опоненти:**

доктор юридичних наук, професор **Єрмоленко Володимир Михайлович**, Національний університет біоресурсів і природокористування України, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука;

кандидат юридичних наук, доцент **Марченко Світлана Іванівна**, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, доцент кафедри земельного та аграрного права.

Захист відбудеться 27 жовтня 2015 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.04 в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70).

Автореферат розісланий 18 вересня 2015 р.

**Вчений секретар  
спеціалізованої вченої ради**

**В. Ю. Уркевич**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Інститут виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників займає одне з провідних місць у системі аграрного права України. Вихідною підвалиною такої діяльності й названого правового інституту є принцип свободи підприємництва у сфері сільського господарства. Проте ця свобода не є безмежною, адже окремі види виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників характеризуються підвищеною небезпечністю для населення й навколишнього природного середовища, мають стратегічне значення для держави, у зв'язку з чим вони нормативно обмежуються.

Правове регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників не є досконалим, воно здійснюється чисельними нормативно-правовими актами різної юридичної сили, що містять колізії і прогалини. В аграрно-правовій науці питання правової регламентації обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників предметом окремого наукового дослідження до цього часу не були.

Викладене зумовлює потребу комплексного вивчення питань правового регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників за законодавством України, що свідчить про актуальність теми цієї дисертації.

Науково-теоретичним підґрунтям цієї роботи стали наукові джерела (як вітчизняні, так і зарубіжні) з теорії права, аграрного, земельного, екологічного, господарського, цивільного права та інших галузей правової науки. Зокрема, йдеться про праці таких учених, як В. І. Андрейцев, Н. О. Багай, Г. Ю. Бистров, А. Г. Бобкова, Д. В. Бусуйок, М. Я. Ващишин, О. М. Вінник, Я. З. Гаєцька-Колотило, О. В. Гафурова, А. П. Гетьман, В. М. Єрмоленко, В. П. Жушман, І. Ф. Казьмін, А. М. Каландадзе, І. І. Каракаш, Н. Р. Кобецька, Т. О. Коваленко, Г. С. Корнієнко, П. Ф. Кулинич, Т. В. Курман, В. К. Мамутов, С. І. Марченко, В. С. Мілаш, А. М. Мірошниченко, В. В. Носік, Л. О. Панькова, О. М. Пащенко, О. В. Петришин, О. О. Погрібний, М. Ю. Покальчук, О. А. Поліводський, П. М. Рабінович, Я. О. Самсонова, В. І. Семчик, В. П. Станіславський, А. М. Статівка, М. В. Сторожев, Н. І. Титова, О. М. Туєва, В. Ю. Уркевич, В. І. Федорович, М. М. Чабаненко, Н. В. Черкаська, В. С. Шелестов, М. В. Шульга, В. С. Щербина, В. З. Янчук та ін.

Емпіричну основу дослідження склали аграрне й господарське законодавство України, норми якого регулюють відносини щодо обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, законодавство зарубіжних країн (країн ЄС, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Республіки Молдова), практика застосування чинного законодавства з регламентації аграрних відносин.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.**

Проблеми правового регулювання обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, що становлять предмет дослідження, відповідають плану науково-дослідницької роботи кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах цільової комплексної програми «Правове забезпечення реалізації політики держави на пріоритетних напрямках економічного розвитку та у сфері екологічної безпеки» (державна реєстрація за № 0111U000962). Тема дисертації затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 1 від 09.09.2011 р.).

**Мета й завдання дослідження.** Метою дисертаційної роботи є з'ясування сутності правового регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників за законодавством України, сформулювання наукових висновків та опрацювання рекомендацій з удосконалення чинної нормативно-правової бази, що стосується виробничо-господарської діяльності названих суб'єктів. Відповідно до поставленої мети визначено основні завдання дослідження:

– з'ясувати розуміння конструкції «обмеження у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників» і встановити її ознаки;

– запропонувати перелік принципів правового регулювання обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників;

– навести характеристику законодавчого забезпечення обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників;

– розробити класифікацію обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників;

– охарактеризувати правову регламентацію заборони на здійснення виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників на певних територіях;

– розкрити питання ліцензування окремих видів виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників і проаналізувати його правове регулювання;

– встановити особливості правової регламентації видачі документів дозвільного характеру у сфері виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників;

– сформулювати пропозиції з удосконалення чинного законодавства України в досліджуваній сфері.

*Об'єктом дослідження* виступають суспільні відносини, пов'язані з обмеженнями у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

*Предметом дослідження* є правове регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

**Методи дослідження.** Для досягнення зазначеної мети й вирішення поставлених завдань використовувалися загальнонаукові і спеціально-наукові методи пізнання: матеріалістичної діалектики, формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий, формально-юридичний.

Загальнонауковий діалектичний метод становить методологічне підґрунтя всього дисертаційного дослідження. За допомогою формально-логічного методу сформульовано правову конструкцію «обмеження у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників» і наведено її ознаки. Порівняльно-правовий – став у нагоді для співставлення окремих положень законодавства України із законодавством зарубіжних держав, зокрема, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Республіки Молдова у сфері правової регламентації обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Оперування системно-структурним методом сприяло проведенню класифікації розглядуваних обмежень, згрупуванню різних їх видів. Формально-юридичний метод обрано при встановленні змісту окремих приписів аграрного законодавства, зокрема, щодо порядку ліцензування деяких видів виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, правового впорядкування видачі документів дозвільного характеру в царині виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в тому, що дисертація є першою в юридичній доктрині України науковою працею, в якій з'ясовано сутність правового регулювання обмежень у здійсненні

виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників. На підставі системного аналізу чинного законодавства обґрунтовані наукові положення й підготовлені пропозиції з удосконалення нормативно-правової бази в розглядуваній сфері суспільних відносин, що зумовлюють їх новизну й виносяться на захист.

*Уперше:*

– обґрунтовано, що обмеження у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників є звуженням суб'єктивних прав сільськогосподарських підприємств і (або) фізичних осіб-підприємців шляхом нормативного закріплення заборон, умов чи зобов'язань щодо провадження ними діяльності з виробництва сільськогосподарської продукції, переробки власновиробленої сільськогосподарської продукції та її реалізації;

– доведено, що ознаками обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників є: (а) звуження суб'єктивних прав, тобто утиск правомочностей певної особи; (б) звуження суб'єктивних прав сільськогосподарських товаровиробників – як сільськогосподарських підприємств, так і фізичних осіб-підприємців; (в) звуження суб'єктивних прав сільськогосподарських товаровиробників обов'язково закріплено на нормативному рівні; (г) звуження суб'єктивних прав у сфері сільськогосподарської діяльності з виробництва сільськогосподарської продукції, переробки власновиробленої сільськогосподарської продукції та її реалізації. При цьому заборони, умови та зобов'язання виступають формами звуження суб'єктивних прав сільськогосподарських товаровиробників;

– запропоновано до принципів правового регулювання обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників відносити такі принципи: (а) законності; (б) оптимального поєднання публічних і приватних інтересів при встановленні обмежень у здійсненні зазначеної діяльності; (в) пріоритету вимог екологічної безпеки; (г) співрозмірності (пропорційності) при встановленні обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників;

– зроблено висновок, що аграрне право України охоплює групу (сукупність) правових норм, якими закріплюються певні заборони, умови чи зобов'язання щодо здійснення сільськогосподарськими товаровиробниками діяльності з виробництва й переробки власновиробленої сільськогосподарської продукції та її реалізації, тобто встановлюються певні обмеження у провадженні виробничо-господарської діяльності названих суб'єктів. Ця група правових норм

становить собою субінститут обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, що входить до складу правового інституту виробничо-господарської діяльності останніх;

– рекомендується виділяти групи обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників залежно: (а) від сфери виробничо-господарської діяльності цих суб'єктів і відповідної сфери сільськогосподарського виробництва – обмеження в галузі рослинництва чи тваринництва; (б) від етапу такої діяльності сільськогосподарських товаровиробників – обмеження, що встановлюються при виробництві, переробці власновиробленої сільськогосподарської продукції або ж її реалізації; (в) від кола осіб (суб'єктів), на які поширюються ці обмеження, – у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників різних організаційно-правових форм і форм власності, зокрема, приватних, державних чи комунальних сільськогосподарських підприємств; (г) від характеру обмежень – обмеження загальні та спеціальні у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників; (д) від змісту обмежень – обмеження у провадженні такої діяльності зазначених суб'єктів у вигляді встановлення певних заборон, умов чи зобов'язань.

*Удосконалено:*

– дефініцію правової конструкції «виробничо-господарська діяльність сільськогосподарських товаровиробників» у її вузькому розумінні шляхом включення до неї вказівки на переробку й реалізацію саме власновиробленої сільськогосподарської продукції;

– положення теорії аграрного права в частині необхідності встановлення до принципів цієї галузі права вимоги обмежити їх певною кількістю, оскільки ними служать вихідні засади аграрно-правового вормування відповідних суспільних відносин.

*Отримали подальший розвиток* науково-теоретичні ідеї, положення, висновки й рекомендації щодо:

– потреби використання у сфері аграрно-правового регулювання саме категорії «виробничо-господарська діяльність», оскільки предметом правового регулювання цієї галузі виступають передусім аграрні (агровиробничі) відносини, а без виробництва сільськогосподарської продукції лише її переробка чи реалізація або ж переробка й реалізація не належать до сільськогосподарської діяльності;

– мети встановлення заборони на здійснення виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників на

певних територіях, якою є гарантування дотримання публічних інтересів, як-то: (а) забезпечення обороноздатності держави, (б) належне функціонування транспортної чи іншої інфраструктури, (в) гарантування санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, (г) гарантування екологічної безпеки як загалом, так і вироблюваної сільськогосподарської продукції і продуктів харчування, та ін.;

– необхідності затвердження відповідними державними органами таких підзаконних нормативно-правових актів, як Порядок надання військовими частинами дозволу фізичним і юридичним особам на використання земель оборони, Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з генетично-інженерної діяльності в замкненій системі, Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з торгівлі рідким паливом з біомаси та біогазом, Порядок видачі дозволу на вивільнення генетично модифікованих організмів у відкритій системі.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає в тому, що сформульовані в дисертаційній роботі висновки, положення, пропозиції й рекомендації є певним внеском у теорію аграрного права й можуть бути застосовані при вдосконаленні аграрного та іншого законодавства України. Також вони можуть бути використані:

– у науково-дослідницькій сфері – у процесі подальшого розроблення як проблем правового регулювання обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, так і аграрно-правової галузі в цілому;

– у правотворчій сфері – при опрацюванні проектів нормативно-правових актів, проведенні систематизації аграрного законодавства, а також для забезпечення ефективної реалізації норм аграрного права;

– у навчальному процесі вищих юридичних закладів освіти – для підготовки навчальних програм, відповідних спецкурсів, при написанні підручників і навчальних посібників з курсу «Аграрне право», у викладанні названої навчальної дисципліни, а також у науково-дослідницькій роботі студентів.

**Апробація результатів дисертації.** Положення, пропозиції й висновки, що містяться в дисертаційній роботі, обговорювались і були схвалені на засіданнях кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Наукові висновки й рекомендації з проблем правового регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників відображені в опублікованих авторкою дисертації статтях і тезах наукових доповідей та повідомлень.



Окремі положення і пропозиції дисертації доповідалися на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях: «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні» (м. Дніпропетровськ, 26 жовтня 2012 р.); «Юридична осінь 2014 року» (м. Харків, 14 листопада 2014 р.); «Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн» (м. Запоріжжя, 26-27 грудня 2014 р.).

**Публікації.** Основні висновки, положення й результати дисертації оприлюднені у 5-ти наукових статтях, у тому числі у одній науковій статті у виданні іноземної держави, а також у тезах наукових доповідей на 3-х наукових конференціях.

**Структура дисертації** зумовлена предметом, цілями і завданнями дослідження, логікою і послідовністю розкриття теми й викладення його результатів. Вона складається зі вступу, 2-х розділів, що налічують 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 214 сторінок, з яких основний текст займає 172 сторінки. Список використаних джерел налічує 329 найменувань.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації, визначаються мета й завдання дослідження, стан наукового опрацювання проблеми; характеризуються об'єкт, предмет і методи дослідження; розкриваються отримані внаслідок наукових пошуків основні результати дослідження, їх наукова новизна, теоретичне і практичне значення, наводиться інформація про форми їх апробації.

Розділ 1 «**Загальна характеристика правового регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників**» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «*Поняття й ознаки обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників*» при розгляді складників виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників вказується, що відносини, що складаються в галузі фінансової діяльності (фінансові відносини) сільськогосподарських підприємств, мають самостійне правове значення й окреме правове регулювання, а тому вони не повинні включатися до виробничо-господарської діяльності останніх. Це є справедливим і щодо інших видів відносин (приміром, з матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва,

виробничо-договірних, зовнішньоекономічних відносин сільськогосподарських підприємств).

У сфері аграрно-правової регламентації доцільно використовувати саме категорію «виробничо-господарська діяльність», оскільки у ній наголос робиться перш за все на виробництві сільськогосподарської продукції, що є сутністю сільськогосподарської діяльності та її визначальним складником.

У дисертації стверджується, що обмеження у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників можна визначити як звуження суб'єктивних прав сільськогосподарських підприємств і (або) фізичних осіб-підприємців шляхом нормативного закріплення заборон, умов чи зобов'язань щодо провадження ними діяльності з виробництва сільськогосподарської продукції, переробки власновиробленої сільськогосподарської продукції та її реалізації. Це визначення обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників у суб'єктивному розумінні, оскільки наголос у ньому зроблено на утиску правомочностей певного суб'єкта – сільськогосподарського товаровиробника. В об'єктивному ж розумінні обмеження у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників становлять собою сукупність правових норм, якими закріплені названі звуження суб'єктивних прав цих суб'єктів на здійснення такої діяльності.

У підрозділі 1.2. «Принципи правового регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників» обґрунтовується, що оскільки принципами є вихідні засади аграрно-правового унормування відповідних суспільних відносин, то до них має належати їх обмежена кількість.

Передусім до принципів правового регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників належить принцип законності. Адже саме ці обмеження у виді заборон, умов чи зобов'язань визначаються нормативно й закріплюються у відповідних актах законодавства. Оскільки вони формулюються у певних нормах права, такі законодавчі приписи є обов'язковими для виконання (дотримання) всіма учасниками аграрних правовідносин, особливе місце серед яких займають сільськогосподарські товаровиробники.

При встановленні обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників досить важливим є принцип оптимального поєднання публічних і приватних

інтересів. Адже головною метою такої діяльності є отримання прибутку шляхом виробництва (вирощування) сільськогосподарської продукції, переробки власновиробленої сільськогосподарської продукції та її реалізації, в чому й полягають приватні інтереси сільськогосподарських товаровиробників у царині виробничо-господарської діяльності. У той же час держава має неухильно дбати про публічні інтереси, про стале землекористування й використання інших природних ресурсів у сфері сільськогосподарської діяльності, про забезпечення населення країни в достатній кількості безпечною і якісною сільськогосподарською продукцією і продуктами харчування.

Не менш важливу роль при встановленні обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників відіграє принцип пріоритету вимог екологічної безпеки. При цьому вимоги екологічної безпеки є пріоритетними, тобто вони ставляться на перше місце й оцінюються вище за можливий прибуток, економічну вигоду сільськогосподарських товаровиробників, які вони можуть отримати від провадження заборонених чи обмежених видів виробничо-господарської діяльності, оскільки йдеться про загрозу життю і здоров'ю людини.

У дисертації серед розглядуваних правових принципів також виділено принцип співрозмірності (пропорційності) при встановленні обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Названі обмеження встановлені пропорційно стосовно будь-яких сільськогосподарських товаровиробників, які мають однаковий правовий статус (сільськогосподарських підприємств, приватних підприємств, спеціалізованих сільськогосподарських підприємств) або зайняті однаковим видом виробничо-господарської діяльності у сфері рослинництва чи тваринництва. У той же час характер таких обмежень не повинен перешкоджати здійсненню спеціальної аграрної правосуб'єктності сільськогосподарських товаровиробників.

У підрозділі 1.3. «Законодавче забезпечення обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників» розглянуто приписи Конституції України, Земельного кодексу України, інших Законів України, підзаконних нормативно-правових актів, нормами яких запроваджено обмеження у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Зроблено висновок, що у галузі рослинництва на останніх покладено певні зобов'язання (пройти відповідну атестацію, застосовувати пестициди й агрохімікати за спеціальними технологіями,

zareєструвати виноградні насадження), а також заборони (стосовно органічного виробництва та використання ГМО). Відповідні зобов'язання покладаються на таких осіб й у галузі тваринництва. Законодавством України обмежується виробничо-господарська діяльність сільськогосподарських товаровиробників також шляхом установаження умов отримання ліцензії або ж дозволів на провадження окремих видів такої діяльності.

У дисертації обґрунтовано, що аграрне право України містить групу (сукупність) правових норм, якими закріплюються певні заборони, умови чи зобов'язання щодо здійснення сільськогосподарськими товаровиробниками діяльності з виробництва сільськогосподарської продукції, переробки власновиробленої сільськогосподарської продукції та її реалізації, тобто обмеження у провадженні виробничо-господарської діяльності названих суб'єктів. Ці норми складають субінститут обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, що входить до складу правового інституту виробничо-господарської діяльності. Названий субінститут як і інститут виробничо-господарської діяльності також має комплексний характер.

**Розділ 2 «Правове регулювання окремих видів обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників»** складається з чотирьох підрозділів.

*У підрозділі 2.1. «Класифікація обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників»* передусім запропоновано поділ таких обмежень залежно від сфери цієї діяльності, відповідної галузі сільськогосподарського виробництва, де вони встановлені, – обмеження в галузях рослинництва чи тваринництва.

Максимальну кількість обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарськими товаровиробниками встановлено законодавством України саме у сфері виробництва сільськогосподарської продукції (обмеження провадження діяльності на певних земельних ділянках чи територіях, щодо застосування пестицидів та агрохімікатів при вирощуванні рослинницької продукції, у використанні генетично модифікованих організмів тощо). Це зумовлено тим, що саме в результаті виробничого процесу виготовляються (вирощуються) відповідні продукти харчування чи сільськогосподарська сировина, які вже надалі зазнають переробки й реалізуються. Саме на цьому першому етапі має обмежуватися виробництво неякісних і небезпечних продуктів та сировини.

Обмеження у здійсненні виробничо-господарської діяльності також класифіковано залежно від кола осіб (суб'єктів), на які вони поширюються. Залежно від характеру, розглядувані обмеження, що мають місце у виробничо-господарській діяльності, поділено на загальні і спеціальні.

Залежно від змісту обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників у дисертації виділено обмеження у виді встановлення заборон, умов чи зобов'язань щодо виробництва сільськогосподарської продукції, переробки власновиробленої сільськогосподарської продукції та її реалізації. Ці види обмежень мають міститись у зобов'язуючих, забороняючих чи уповноважуючих аграрно-правових нормах.

У підрозділі 2.2. «Правова регламентація заборони на провадження виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників на певних територіях» констатується, що законодавством України встановлено заборону на здійснення виробничо-господарської діяльності сільськогосподарськими товаровиробниками як на окремих категоріях земель (землях оборони), так і на окремих територіях (у межах зон охоронних, санітарно-захисних, санітарної охорони, зон особливого режиму використання земель, спеціальних сировинних, надзвичайних екологічних ситуацій, на землях, що зазнали радіоактивного забруднення). При цьому в окремих випадках така діяльність є зовсім забороненою (у зонах відчуження й безумовного (обов'язкового) відселення), а в інших – лише її окремі види, як-то: (а) спорудження зрошувальних та осушувальних систем; (б) висадження дерев і багаторічних насаджень; (в) проведення сільськогосподарських земляних робіт; (г) розташування польових станів (таборів), утримання худоби; (д) складання кормів, добрив; (е) розміщення пересувних і стаціонарних пасік; (є) розорювання земель, садівництво й городництво; (ж) застосування пестицидів, органічних і мінеральних добрив, засобів захисту рослин; (з) виробництво тваринницької продукції із застосуванням гормональних та інших препаратів штучного походження; (и) вирошування генетично модифікованих організмів рослинного і тваринного походження та ін.

Названі обмеження встановлені з метою гарантування дотримання публічних інтересів (забезпечення обороноздатності держави, функціонування транспортної та іншої інфраструктури, санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, гарантування як екологічної безпеки загалом, так і екологічної безпеки вироблюваної сільськогосподарської продукції та продуктів харчування тощо) при

здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

У підрозділі 2.3. «Правове регулювання ліцензування окремих видів виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників» стверджується, що одним з видів обмежень виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників є ліцензування, що характеризується такими ознаками: по-перше, це діяльність уповноважених державних органів щодо засвідчення права на зайняття певним видом господарської діяльності конкретного сільськогосподарського товаровиробника; по-друге, воно має форму персоніфікованого імперативного припису, який зобов'язує суб'єкта аграрного господарювання – сільськогосподарського товаровиробника діяти в чітко визначених межах, що забезпечується встановленням ліцензійних умов; по-третє, це засіб державного регулювання, що полягає в контролі за додержанням останніх і вжиттям заходів з усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.

У сфері виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників згідно із Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» ліцензуванню підлягають: а) культивування рослин, включених до табл. І Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого Кабінетом Міністрів України, розроблення, виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, придбання, реалізація (відпуск), ввезення на територію України, вивезення з її території, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які включені до названого Переліку, б) торгівля племінними (генетичними) ресурсами, проведення генетичної експертизи походження й аномалій тварин, в) генетично-інженерна діяльність у замкненій системі, д) торгівля рідким паливом з біомаси й біогазом. На додаток до цього виробництво й торгівля спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями й тютюновими виробами підлягають ліцензуванню відповідно до спеціальних законів.

Основними критеріями віднесення окремих видів виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників до таких, що підлягають ліцензуванню, є підвищена небезпечність відповідної діяльності для населення й навколишнього природного середовища, її стратегічне значення для держави та її наукоємність, у зв'язку з чим розглянуті види діяльності мають здійснюватися з урахуванням передбачених законом обмежень.

Потребують затвердження Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з генетично-інженерної діяльності у замкненій системі й Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з торгівлі рідким паливом з біомаси та біогазом, а також відповідний Порядок контролю за їх додержанням. У вказаних Ліцензійних умовах варто передбачити загальні положення щодо ліцензування названих видів виробничо-господарської діяльності, вимоги до їх провадження (організаційні, кваліфікаційні і особливі), вимоги щодо охорони навколишнього природного середовища при здійсненні відповідних видів виробничо-господарської діяльності.

У підрозділі 2.4. «Правова регламентація видачі документів дозвільного характеру у сфері виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників» зазначається, що до дозвільних документів, які повинні отримати сільськогосподарські товаровиробники для здійснення окремих видів виробничо-господарської діяльності, Переліком документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності віднесено: (а) ветеринарні документи, (б) дозвіл на ввезення на митну територію України незареєстрованих пестицидів та агрохімікатів, що використовуються для державних випробувань і наукових досліджень, а також обробленого ними насінневого (посадкового) матеріалу, (в) дозвіл на вивільнення генетично модифікованих організмів у відкритій системі, (г) експлуатаційний дозвіл операторам потужностей (об'єктів), що здійснюють в Україні діяльність з виробництва й (або) обігу харчових продуктів, підконтрольних санітарній службі, (д) експлуатаційний дозвіл операторам потужностей (об'єктів), що здійснюють виробництво харчових продуктів, підконтрольних ветеринарній службі, й для агропродовольчих ринків, (е) експлуатаційні дозволи для потужностей (об'єктів): з переробки неїстівних продуктів тваринного походження і з виробництва, змішування і приготування кормових добавок, преміксів і кормів, (є) карантинний сертифікат, (ж) фітосанітарний сертифікат, (з) дозвіл на проведення державної апробації (випробувань) генетично модифікованих організмів у відкритій системі.

Об'єктами, на які сільськогосподарським товаровиробникам видаються дозвільні документи, є окремі операції цих осіб з виробництва сільськогосподарської продукції, переробки власновиробленої сільськогосподарської продукції та її реалізації. Ці операції стосуються виробництва, переробки й реалізації продукції тваринного і рослинного походження, використання генетично-модифікованих організмів при її виробництві. Дозволи потрібні як для провадження основної діяльності

сільськогосподарських товаровиробників, так і для здійснення ними допоміжної діяльності, зокрема, при функціонуванні підсобних виробництв сільськогосподарських підприємств.

У дисертації вказується на потребу в коригуванні положень підзаконних нормативно-правових актів щодо видачі документів дозвільного характеру у сфері виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників у частині компетенції відповідних органів державної виконавчої влади з урахуванням їх реформування, започаткованого постановою Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 р., № 442. Ідеться, зокрема, про реорганізацію Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України і про ліквідацію Державної інспекції сільського господарства України з передачею їх функцій іншим органам державної влади (Міністерству аграрної політики та продовольства України, новоутвореній Державній службі України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів).

## **ВИСНОВКИ**

У дисертації наведені теоретичні узагальнення й вирішення наукового завдання, що виявляються у з'ясуванні сутності правового регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників за законодавством України. Виконане дисертаційне дослідження дозволяє зробити нижченаведені висновки.

1. У сфері аграрно-правового регулювання вбачається за доцільне використовувати саме категорію «виробничо-господарська діяльність» оскільки предметом правової регламентації аграрного права виступають передусім аграрні й агровиробничі відносини, а без виробництва сільськогосподарської продукції тільки її переробка чи реалізація або ж переробка й реалізація не належать до сільськогосподарської діяльності.

2. Обмеження у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників становлять собою звуження суб'єктивних прав сільськогосподарських підприємств та (або) фізичних осіб-підприємців шляхом нормативного закріплення заборон, умов чи зобов'язань щодо провадження ними діяльності з виробництва сільськогосподарської продукції, переробки такої власновиробленої продукції та її реалізації.

3. До принципів правового регулювання обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських



товаровиробників запропоновано відносити принципи: (а) законності; (б) оптимального поєднання публічних і приватних інтересів при встановленні обмежень у здійсненні такої діяльності зазначеними суб'єктами; (в) пріоритету вимог екологічної безпеки; (г) співрозмірності (пропорційності) при встановленні відповідних обмежень.

4. Аграрне право України охоплює групу (сукупність) правових норм, якими закріплюються певні заборони, умови чи зобов'язання щодо провадження сільськогосподарськими товаровиробниками діяльності з виробництва й переробки власновиробленої сільськогосподарської продукції та її реалізації, тобто встановлюються обмеження у здійсненні виробничо-господарської діяльності названих суб'єктів. Ця група правових норм становить собою субінститут обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, що входить до складу правового інституту виробничо-господарської діяльності останніх. Названому субінституту властиві риси його так званого «материнського» утворення (тобто названого інституту): як і інститут виробничо-господарської діяльності він також має комплексний характер.

5. Законодавством України встановлено заборону на провадження виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників як на відповідних категоріях земель (на землях оборони), так і на певних територіях (у межах зон охоронних, санітарно-захисних, санітарної охорони, особливого режиму використання земель, спеціальних сировинних, надзвичайних екологічних ситуацій, а також на територіях, які зазнали радіоактивного забруднення). Причому в окремих випадках така діяльність є зовсім забороненою (у зонах відчуження й безумовного (обов'язкового) відселення), а в інших – обмежено лише її певні види.

6. Заборони на здійснення виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників на тих чи інших територіях установлені з метою гарантування дотримання публічних інтересів, як-то: (а) забезпечення обороноздатності держави, (б) належне функціонування транспортної та іншої інфраструктури, (в) гарантування санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, (г) гарантування екологічної безпеки як загалом, так і вироблюваної сільськогосподарської продукції і продуктів харчування тощо, при здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

7. Потребує затвердження Кабінетом Міністрів України передбачений Законом України «Про використання земель оборони»

Порядок надання військовими частинами дозволу фізичним і юридичним особам на використання земель оборони.

8. Ліцензування виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників характеризують такі ознаки: (а) це функція уповноважених державних органів щодо засвідчення права конкретного сільськогосподарського товаровиробника на зайняття певним видом господарської діяльності; (б) воно має форму персоніфікованого імперативного припису, який зобов'язує суб'єкта аграрного господарювання – сільськогосподарського товаровиробника – діяти в чітко визначених межах, що забезпечується встановленням ліцензійних умов; (в) це засіб державного регулювання, що полягає в контролі за додержанням ліцензійних умов і вжиттям заходів з усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.

9. Потребує затвердження Порядок видачі дозволу на вивільнення генетично модифікованих організмів у відкритій системі, передбачений п. 28 Переліку документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності.

10. До дозвільних документів, затверджених Законом України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності», слід додати: (а) наказ про внесення суб'єктів насінництва й розсадництва до Державного реєстру виробників насіння і садивного матеріалу; (б) погоджену заяву сільськогосподарського товаровиробника про виділення на відповідний рік квоти на культивування рослин, які містять наркотичні засоби чи психотропні речовини; (в) атестат про присвоєння суб'єктові племінної справи у тваринництві відповідного статусу.

## **СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

1. Коломієць Я. Л. Про поняття обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників / Я. Л. Коломієць // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – Серія «Право» / голова ред. кол.: С. М. Ніколаєнко. – К.: Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, 2014. – Вип. 197. – Ч. 2. – С. 73-79.

2. Коломієць Я. Л. Про правову регламентацію заборони на провадження виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників на певних територіях / Я. Л. Коломієць // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Серія «Юриспруденція». – 2014. – № 10-2. – С. 37-39.

3. Коломієць Я. Л. Про принципи правового регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників / Я. Л. Коломієць // Теорія і практика правознавства: електрон. наук. фах. вид. Нац. юрид. ун-ту імені Ярослава Мудрого. – 2014. – № 2 (6) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.jur-academy.kharkov.ua>

4. Коломієць Я. О законодательном обеспечении ограничений в осуществлении производственно-хозяйственной деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей / Я. Коломієць // *Legea si viata* (г. Кишинев, Республика Молдова). – 2014. – №11/2. – С. 65-67.

5. Коломієць Я. Л. Про правове регулювання ліцензування окремих видів виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників / Я. Л. Коломієць // *Право і суспільство*. – 2015. – № 2. – С. 85-90.

6. Коломієць Я. Л. Ліцензування як обмеження у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників / Я. Л. Коломієць // *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 26 жовт. 2012 р.)*. – [У 3-х ч. – Ч. 2 «Приватно-правові проблеми формування правової держави»]. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2012. – С. 154, 155.

7. Коломієць Я. Л. Про ознаки обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників / Я. Л. Коломієць // *Юридична осінь 2014 року: зб. тез доп. та наук. повідом. учасн. всеукр. наук. конф. молод. учених (м. Харків, 14 лист. 2014 р.)* / за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2014. – С. 245, 246.

8. Коломієць Я. Л. Чи належать особисті селянські господарства до числа сільськогосподарських товаровиробників? / Я. Л. Коломієць // *Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 26-27 груд. 2014 р.)*. – Запоріжжя: Запорізька міська громад. організація «Істина», 2014. – С. 89-91.

## АНОТАЦІЯ

**Коломієць Я.Л. Правове регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.** – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2015.

Дисертацію присвячено дослідженню сутності правового регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

Наведено поняття й ознаки обмежень у провадженні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, з'ясовано принципи їх правового регулювання, охарактеризовано законодавче забезпечення обмежень у провадженні зазначеної діяльності.

Особлива увага приділена висвітленню правового регулювання окремих видів обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, зокрема, заборони на провадження такої діяльності на певних територіях, ліцензування окремих видів виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників та видачі документів дозвільного характеру у сфері такої виробничо-господарської діяльності.

Унаслідок проведеного дослідження внесено пропозиції з удосконалення чинного законодавства України у сфері обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

**Ключові слова:** виробничо-господарська діяльність, обмеження у здійсненні виробничо-господарської діяльності, сільськогосподарський товаровиробник, ліцензування, документи дозвільного характеру.

## АННОТАЦИЯ

**Коломиец Я.Л. Правовое регулирование ограничений в осуществлении производственно-хозяйственной деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей.** – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06. – земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право. –

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2015.

Диссертация посвящена исследованию вопросов правового регулирования ограничений в осуществлении производственно-хозяйственной деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей. Под такими ограничениями предложено понимать сужение субъективных прав сельскохозяйственных предприятий и (или) физических лиц-предпринимателей путем нормативного закрепления запретов, условий или обязательств при осуществлении ними деятельности по производству сельскохозяйственной продукции, переработке такой продукции собственного производства и ее реализации.

Принципами правового регулирования ограничений в осуществлении производственно-хозяйственной деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей предложено считать принципы: (а) законности; (б) оптимального сочетания публичных и частных интересов при установлении ограничений в осуществлении такой деятельности указанными субъектами; (в) приоритета требований экологической безопасности; (г) соразмерности (пропорциональности) при установлении соответствующих ограничений.

Аграрное право Украины охватывает группу (совокупность) правовых норм, закрепляющих определенные запреты, условия или обязательства при осуществлении сельскохозяйственными товаропроизводителями деятельности по производству и переработке сельскохозяйственной продукции собственного производства и ее реализации, то есть субинститут ограничений в осуществлении производственно-хозяйственной деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей, который входит в состав правового института производственно-хозяйственной деятельности последних.

В результате характеристики отдельных видов исследуемых ограничений сделан вывод, что законодательством Украины установлен запрет на ведение производственно-хозяйственной деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей как на определенных категориях земель (на землях обороны), так и на отдельных территориях (в пределах зон охранных, санитарно-защитных, санитарной охраны и т.д.).

В диссертационной работе также проанализировано правовое регулирование лицензирования производственно-хозяйственной деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей и выдачи документов разрешительного характера таким субъектам. Предложено

дополнить перечень таких документов приказом о внесении субъектов семеноводства и рассадничества в Государственный реестр производителей семян и посадочного материала, аттестатом о присвоении субъекту племенного дела в животноводстве соответствующего статуса.

Результатом проведенного исследования являются предложения по усовершенствованию законодательства Украины в сфере ограничений в осуществлении производственно-хозяйственной деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей.

**Ключевые слова:** производственно-хозяйственная деятельность, ограничения в осуществлении производственно-хозяйственной деятельности, сельскохозяйственный товаропроизводитель, лицензирование, документы разрешительного характера.

## SUMMARY

**Kolomiets Ya.L. Legal Regulation of Restrictions in Carrying out Industrial and Economic Activities of Agricultural Producers. – On the right of the manuscript.**

The dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences, specialization 12.00.06 – Land Law; Agricultural Law; Environmental Law; Natural Resources Law. — Yaroslav Mudryi National Law University, the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2015.

The dissertation deals with the nature of legal regulation of restrictions in carrying out industrial and economic activities of agricultural producers.

There have been singled out notions and attributes of restrictions in carrying out production and business activities of agricultural producers, principles of their legal regulation have been determined, legislative provision of restrictions in the proceeding of this activity has been designated.

Particular attention has been paid to disclosing of legal regulation of certain types of restrictions in carrying out industrial and economic activities of agricultural producers, including the prohibition of conducting such activities in certain areas, licensing of certain types of industrial and economic activities of agricultural producers and issuing permits in such industrial and economic activities.

As a result of the research conducted there have been suggested proposals to improve current legislation in Ukraine in the field of restrictions in carrying out industrial and economic activities of agricultural producers.

**Keywords:** industrial and economic activities, restrictions in carrying out production and business activities, an agricultural producer, licensing, permits.

**Відповідальний за випуск:**

кандидат юридичних наук, доцент Курман Т.В.

Підписано до друку 27.08.2015. Формат 60х90/16.

Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.

Умовн. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам № 1325.

---

Друкарня  
Національного юридичного університету  
імені Ярослава Мудрого  
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77